

לאחי אביו במקום שיש לו בנים ואחים, שאינו ראוי ליורשו עד
שימותו גם בניו וגם אחיו, בזה אין דבריו קיימים. ונמצא שבוה
נחלק עם תנא קמא הסובר שיכול להנחיל רק לבן בין הבנים ולבת
בין הבנות.

הגמרא דוחה אפשרות זו: וְהִתְנַחֵם, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן
בֶּן בְּרוּקָה אָמַר, לֹא נִחְלָקוּ אָמָּא – רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, וְחֻכְמִים, עַל
הַמּוֹרִישׁ לְאַחֵר בְּמִקּוֹם בֵּית וְכֵן לִבֵּית בְּמִקּוֹם בֶּן, שֶׁלְדַעַת הֵבֵל לֹא
אָמַר בְּלוֹם, אֲלֵא עַל מַה נִּחְלָקוּ, עַל הַמּוֹרִישׁ לִבְנוֹ בֵּין הַבָּנִים וְכֵן לִבֵּית
בֵּין הַבָּנוֹת, שְׂאָמָּא – רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, אָמַר, יִירָשׁ הֵבֵן לְבָדוֹ אוֹ
יִירָשׁ הֵבֵת לְבָדָה, שְׂדַבְרֵי הַמּוֹרִישׁ קִיּוּמִים, וְחֻכְמִים אֲמָרִים, לֹא
יִירָשׁ הֵבֵן לְבָדוֹ אוֹ הֵבֵת לְבָדָה, כִּיּוֹן שְׁאִין יוֹכֵל לְהַנְחִיל כָּלֵל, שְׁאִין
בִּידוֹ לְשׁוֹנוֹת אֶת סֹדֶר הַיּוֹרוּשָׁה וְחִלּוּקָתָהּ מִכְּפִי שְׂקִיעָה הַתּוֹרָה.
וְנִמְצָא שְׂגֵם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה עֲצָמוֹ לֹא אָמַר שְׂדַבְרֵי קִיּוּמִים
אֲלֵא כְּשֶׁהוֹרִישׁ לְבֵן בֵּין הַבָּנִים אוֹ לִבֵּית בֵּין הַבָּנוֹת בְּלִבְדוֹ, וְהָרִי זֶה
כְּדַעַת תַּנָּא קָמָא בַּמִּשְׁנָה, וְקִשָּׁה כְּאִמּוֹר, שְׁאֵם כֵּן לֹא נִחְלָקוּ כָּלֵל,
וְאִילוּ בַּמִּשְׁנָה מִשְׁמַע שִׁמְחֻלּוֹת בְּדַבְרָא.

הגמרא מיישבת את המשנה בשני אופנים: אִיבְעִיתִי אִימָא, מִדְּקָאמְר
– שִׁמְמָה שְׁאִמְר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה שֶׁלֹּא
נִחְלָקוּ אֲבִיו וְחֻכְמִים וְהוֹדוּ הֵבֵל שְׁאִינוֹ מִנְחִיל לְאַחֵר בְּמִקּוֹם בֵּית
וְלִבֵּית בְּמִקּוֹם בֶּן, מִכָּלֵל – יֵשׁ לְדִיּוּק מִכָּן דְּתַנָּא קָמָא בְּבִרְיָתָא קָבֵר
שֶׁנִּחְלָקוּ גַם בִּזְדָּה, וְלִדַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה מִנְחִיל גַם לְאַחֵר
בְּמִקּוֹם בֵּית וְלִבֵּית בְּמִקּוֹם בֶּן, וְעַתָּה תִּתְפַּרֵּשׁ הַמִּשְׁנָה כְּדַעַת זֶה,
שֶׁתַּנָּא קָמָא בַּמִּשְׁנָה אָמַר שְׁאִינוֹ מִנְחִיל לְאַחֵר בְּמִקּוֹם בֵּית וְלִבֵּית
בְּמִקּוֹם בֶּן, וְעַל כֵּךְ בָּא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה וְאָמַר שְׁאֵם הוּא רַאיוֹ
לְיוֹרְשׁוֹ, דְּהֵיִינוּ שְׁהוּא עוֹמֵד לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ אַחֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ הַקִּיּוּמִים,
דְּבִרְיֵי קִיּוּמִים, אֲבָל אֵם אָמַר עַל מִי שְׁאִינוֹ רַאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ אַחֵר
הַיּוֹרֵשׁ הַקִּיּוּמִים, אִין דְּבִרְיֵי קִיּוּמִים. אִיבְעִיתִי אִימָא, אֲכַן לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
בְּרוּקָה אִינוֹ מִנְחִיל אֲלֵא לְבֵן בֵּין הַבָּנִים וְלִבֵּית בֵּין הַבָּנוֹת, וְזֶה
שֶׁהִקְשַׁת עַל כֵּךְ, שֶׁהֵלָא גַם תַּנָּא קָמָא אָמַר כֵּן, וְכַמּוֹה נִחְלָקוּ,
הַתְּשׁוּבָה לִכְךָ הִיא שְׂבֻלִית – כָּל הַמִּשְׁנָה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה
הָיָא, וְאִין מוֹבָאֵת בִּהּ דַּעַת אַחֲרֵת כָּלֵל, וְחֻסְפִּי מִחֻסְפָּא וְהָכִי קִינִי
– יֵשׁ לְרִאוּת אֶת הַמִּשְׁנָה כְּבִיכּוֹל הִיא חֲסֵרָה, וְכֵךְ יֵשׁ לְשׁוֹנוֹתָהּ,
הָאֲמָר אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בֵּית, אוֹ שְׁאִמְר בֵּיתִי תִירָשֵׁנִי
בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בֶּן, לֹא אָמַר בְּלוֹם, הָא – אֲבָל עַל בֵּית בֵּין הַבָּנוֹת, וְכֵן
בֵּין הַבָּנִים, אֵם אָמַר עַל אֶחָד מֵהֶם שִׁירָשׁ בֶּן נִכְסִי, דְּבִרְיֵי קִינִי, וְנִמְשִׁיכָהּ
וְנִמְשִׁיכָהּ הַמִּשְׁנָה, שֶׁהִטְעַם לִכְךָ הוּא מִשּׁוֹם שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה
אָמַר, אֵם אָמַר עַל מִי שְׂרָאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ שֶׁרַק הוּא יִירָשֵׁנִי, דְּבִרְיֵי קִינִי.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת פֶּסֶק הַהִלְכָה: אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׂמֹוֶאל,
הִלְכָה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, וְכַפִּי שְׂבִיאָרוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שְׁמוֹרִישׁ
הוּא לְבֵן בֵּין הַבָּנִים וְלִבֵּית בֵּין הַבָּנוֹת. וְכֵן אָמַר רַבָּא, הִלְכָה בְּרַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוחנן בן ברוקה: אָמַר רַבָּא, מַאי
סְעִימָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה שְׁאִמְר שְׁמוֹרִישׁ אָדָם אֶת נִכְסֵיוֹ לְמִי
שְׂרָאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ, אִף שֶׁלֹּא כְּסֹדֶר הַיּוֹרוּשָׁה שְׁצִיּוּתָהּ הַתּוֹרָה, מִשּׁוֹם
שְׂאָמַר קָרָא – נִאֲמַר בַּפֶּסֶק (דברים כא טו) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו,
וְנִמְמָה שֶׁלֹּא נִאֲמַר 'בְּיוֹם שִׁנְחָלוֹ בְּנָיו', יֵשׁ לְדַרְשׁ שֶׁתּוֹרָה נִתְּנָה
רְשׁוּת לְאָב לְהַנְחִיל אֶת נִכְסָיו לְכָל מִי שִׁירָצָה מִבְּנָיו.
הַגְמָרָא דְּנָה בְּדִרְשָׁה זֶה: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא, הֵלָא הָא – דִּין זֶה שֶׁל
רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, מִפְּסוּק (שם) לֹא יוֹכֵל לְכַבֵּר, שְׂבוֹ נִאֲמַר
שְׁאִינוֹ יוֹכֵל לְהַעֲבִיר אֶת חֶלֶק הַבְּכוֹרָה מִהַבְּכוֹר. נִפְקָא – יֵשׁ
לְלִמּוּד, שִׁמְמָה שֶׁכְּתִבָּה הַתּוֹרָה שְׁאִינוֹ יוֹכֵל לְהַעֲבִיר מִהַבְּכוֹר אֶת
חֶלֶק בְּכוֹרָתוֹ וְלִתֵּן לְבָנָיו אַחֲרָיו, מִשְׁמַע שֶׁמִּשְׁאֵר בְּנֵי יוֹכֵל הוּא
לְהַעֲבִיר אֶת חֶלְקֵיהֶם, וְלִמָּה הַצּוּרָתָהּ לְלִמּוּד זֶה מִבְּנֵים הַנְּחִילוֹ
אֶת בְּנָיו. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: הָהוּא – אוֹתוֹ פֶּסֶק, לֹא יוֹכֵל לְכַבֵּר,
מִיבְעִי לִיה לְבִדְתַּנָּא – נִצָּרָךְ הוּא לְמָה שֶׁשְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, אָמַר חֲנִן
אָמַר מִשּׁוֹם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,

וְחוֹץ מִקְדוּשֵׁין, שֶׁהִמְקִדְשׁ אִשָּׁה, וּבִתּוֹךְ כְּדִי דִיבּוֹר חוּזֵר וְאוֹמַר
שֶׁהִכְסֵּף שִׁנְתָן לָהּ עֲבוֹר קִדּוּשֶׁיהָ, נִתּוֹן לָהּ בְּמִתְנָה וְלֹא לְשֵׁם
קִדּוּשֵׁין. לֹא מוֹעִילָה חוֹזְרָתָהּ לְגִמְרִי, אֲלֵא הָרִי הִיא סִפֵּק מִקְדוּשָׁתָהּ,
וְצִרִיכָה גִט. וְהַחֲמִירוּ בִזְדָּה, מִשּׁוֹם שֶׁחֲשָׁשׁוּ חֻכְמִים שְׁמָא יֵאֲמָרוּ
שֶׁהִיא מִקְדוּשָׁתָהּ לָהּ, וְאֵם תִּנְשָׁא לְאַחֵר בְּלֹא גִט יֵאֲמָרוּ שְׂבִינָה מִן
הָאֲחֵר מִמּוֹרִים.

משנה

מִשְׁתַּנִּינוּ מִמְשִׁיכָה לְעִסּוֹק בְּמִי שֶׁחָפֵץ לְהַנְחִיל אֶת נִכְסָיו לְאַחֲרִים,
שֶׁלֹּא כְּסֹדֶר דִּינִי יוֹרֵשָׁה שֶׁל תּוֹרָה: הָאֲמָר אִישׁ פְּלוֹנִי וְכָל אָדָם
וְאִפִּילוֹ אַחִיו יִירָשֵׁנִי, וְאָמַר זֶה בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ לוֹ בֵּית שֶׁהִיא רַאיוֹהָ
לְיוֹרְשׁוֹ וְלִפִּי שְׁאִין לוֹ בֶּן, אוֹ שְׁאִמְר בֵּיתִי תִירָשֵׁנִי, וְאָמַר זֶה בְּמִקּוֹם
שֵׁשׁ לוֹ בֶּן הַרְאִיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ, לֹא אָמַר בְּלוֹם, אֲלֵא הַרְאִיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ הוּא
יִירָשֵׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה תַּנָּא עַל מַה – וְגַדְדָּהּ מִזֶּה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה,
שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה שְׂבִנוּ יִירָשֵׁנוּ וְאֵם אִין לוֹ בֶּן יִירָשֵׁנוּ בֵּיתוֹ, וְלִפְיֵךְ
אִינוֹ יוֹכֵל לְהַעֲבִיר אֶת הַיּוֹרוּשָׁה יִמְכּוֹ לְבִתּוֹ, אוֹ, אֵם אִין לוֹ בֶּן, מִבְּתוֹ
לְאָדָם אַחֵר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר, אֵם אָמַר זֶה עַל מִי שְׂרָאיוֹ
לְיוֹרְשׁוֹ עֵתָהּ, כְּגוֹן שְׁצִיּוּהָ עַל אֶחָד מִבְּנָיו שֶׁהוּא לְבָדוֹ יִירָשֵׁנִי, אוֹ
שֶׁלֹּא הִיוּ לוֹ בָּנִים וְצִיּוּהָ שְׁאִחָתָה מִבְּנִיתוֹ יִירָשֵׁנוּ לְבָדָה, דְּבִרְיֵי
קִינִי, וְהֵלָה שְׁצִיּוּהָ עֲלָיו הוּא יוֹרֵשׁ לְבָדוֹ, וְאִילוֹ אֵם אָמַר זֶה עַל
מִי שְׂרָאיוֹ רַאיוֹ לוֹ לְיוֹרְשׁוֹ עֵתָהּ, כְּגוֹן שִׁישׁ לוֹ בָּנִים וְצִיּוּהָ שְׂבִתּוֹ
יִירָשֵׁנִי, אוֹ שְׁאִין לוֹ בָּנִים וְיֵשׁ לוֹ בָּנוֹת וְצִיּוּהָ שְׁאִחָיו יִירָשֵׁנוּ, אִין
דְּבִרְיֵי קִינִי, וְאִין הֵלָה יוֹרֵשׁוֹ.
הַגְמָרָא תְּבַאֵר אֶת דְּבִרֵּי הַמִּשְׁנָה כֹּלָהּ, אֵם רַאשִׁית הַמִּשְׁנָה הִיא
דַּעַת הַחֻלְקָתָהּ עַל דְּבִרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, וְאֵם אֲכַן מִחֻלּוֹקָתָהּ
בְּדַבְרָא, בְּמָה נִחְלָקוּ.

נמרא

הַגְמָרָא מְבִאֵרֵת אֶת דְּבִרֵּי הַמִּשְׁנָה: שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה 'הָאוֹמַר אִישׁ
פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בֵּית, בֵּיתִי יִירָשֵׁנִי בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בֶּן, לֹא
אָמַר בְּלוֹם, שֶׁהִתְנָה עַל מַה שְׂכָתוֹב בַּתּוֹרָה'. מִדִּיּוּקָתָהּ הַגְמָרָא:
מִקָּמָא – טַעַם זֶה שֶׁנִּשְׁכַּחַם מִתְּנָה עַל מַה שְׂכָתוֹב בַּתּוֹרָה, אִינוֹ אֲלֵא
מִשּׁוֹם דְּאָמַר שְׁהוּא מוֹרִישׁ לְאַחֵר בְּמִקּוֹם בֵּית וְכֵן לִבֵּית בְּמִקּוֹם בֶּן,
שְׁאוֹתוֹ אַחֵר וְאוֹתָהּ בֵּית אִינֵם יוֹרְשִׁים עֵתָהּ כָּלֵל, שְׁהָרִי יֵשׁ יוֹרֵשׁ
הַקּוֹדֵם לָהֶם, וְעַל כֵּן דְּבִרְיֵי בְטִלִּים, הָא – אֲבָל אֵם הוֹרִישׁ לְבֵן בֵּין
הַבָּנִים וְכֵן לִבֵּית בֵּין הַבָּנוֹת, שְׁחֹבֵן אוֹ הֵבֵת רַאיוּם כְּבֵר עֵתָהּ לְיוֹרְשׁוֹ
וְאִין יוֹרֵשׁ הַקּוֹדֵם לָהֶם, וְלֹא בָּא דְּבִרְיֵי אֲלֵא לְהַגְדִּיל אֶת חֶלְקָם,
בְּאוֹפֵן זֶה דְּבִרְיֵי קִינִי. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִימָא סִיפָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
בְּרוּקָה אָמַר, אֵם אָמַר עַל מִי שְׂרָאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ דְּבִרְיֵי קִינִי, וְנִמְשַׁע
שְׂכָוֹנוֹתָהּ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה הִיא, שְׁאִמְר עַל מִי שְׂרָאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ
עֵתָהּ, וְהֵיִינוּ שְׁאִמְר עַל בֶּן בֵּין הַבָּנִים אוֹ בֵּית בֵּין הַבָּנוֹת, שֶׁרַק בִּזְדָּה
דְּבִרְיֵי קִיּוּמִים, וְנִמְצָא שְׂדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה הֵיִינוּ דַּעַת תַּנָּא
קָמָא, שְׂגֵם הוּא לֹא אָמַר אֲלֵא שְׁאִינוֹ יוֹכֵל לְהוֹרִישׁ לְאַחֵר בְּמִקּוֹם
בֵּית וְלִבֵּית בְּמִקּוֹם בֶּן, אֲבָל לְבֵן בֵּין הַבָּנִים וְלִבֵּית בֵּין הַבָּנוֹת, אִף
לְשִׁיתוֹ יוֹכֵל הוּא לְהוֹרִישׁ. וְקִשָּׁה שְׁאֵם כֵּן לֹא נִחְלָקוּ כָּלֵל, וְאִילוּ
בַּמִּשְׁנָה מִשְׁמַע שְׁשֵׁנִי דַּעַת הֵן.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶפְשָׁרוֹת לְבִאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה: וְכִי תִימָא – וְאֵם
תִּרְצָה לּוֹמַר שְׂרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה, שְׁאִמְר שְׁהוּא יוֹכֵל לְהַנְחִיל
לְרַאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ, אֲפִילוֹ אֵם יִנְחִיל לְאַחֵר בְּמִקּוֹם בֵּית וְכֵן לִבֵּית בְּמִקּוֹם
בֶּן, קָאמַר – אוֹמַר הוּא שְׂדַבְרֵי קִיּוּמִים. וְזֶה שְׁאִמְר שְׁאִינוֹ מִנְחִיל
אֲלֵא לְמִי שְׁהוּא רַאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ, תִּתְפַּרֵּשׁ עֵתָהּ שֶׁהַכּוֹנֵה לְמִי שְׁעוֹמֵד
לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ אַחֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ הַקִּיּוּמִים, כְּגוֹן בֵּית בֵּין הַבָּנִים, אוֹ אַחִיו בֵּין
בָּנוֹת, שְׁאִלוֹ בְּאִין לְרִשְׁתָּהּ מִיֵּד אַחֲרֵי הַיּוֹרְשִׁים הַנוֹכַחִים, שֶׁרַק בִּזְדָּה
דְּבִרְיֵי קִיּוּמִים, אֲבָל אֵם יֵאֲמָר עַל מִי שְׁאִינוֹ רַאיוֹ לְיוֹרְשׁוֹ, כְּגוֹן

הרב תוך לימודו שמתברר דברי חכם פלוני, לפי שיתכן שלא
דקדק בדבר, ואילו היה בא מעשה לידו היה מדקדק יותר, ולא מפי
מעשה – שאם ראה את רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה על סמך
מה שראה שמה מפני סיבה אחרת נהג כן הרב ולא מן הטעם
שהוא סבור, עד שיאמר לו שהלכה כן למעשה מסוים שעליו שאל
את רבו כיצד לנהוג בו, שבזה יכול הוא לנהוג כן אפילו לא אמרו
לו אלא 'הלכה כפלוני', שכיון שרבו אינו יודע טוב ממנו מה אירע
שם, ודאי הורה על פי הטעמים שאמר לו ואין חשש שיש כאן
סיבה נוספת שאינו יודע ממנה.
הברייתא מוסיפה דין בענייני הוראה: שאל ואמר לו הלכה
למעשה, ולך ועשה מעשה כפי שהורו לו, ואינו צריך
לשאל מחדש בכל מעשה שמודמן לידו, ובלבד שלא ידמה לדון
דבר מתוך דבר וללמוד ממנה שהורו לו למקרים אחרים.
הגמרא מבררת את סיום דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מאי –
מזהו זה שאמרה הברייתא שיעשה מעשה כפי שהורוהו ובלבד
שלא ידמה דבר לדבר, והא – והרי בכל התורה כולה דמיון
לה – מדמים דבר לדבר ולמדים דבר מתוך דבר. מתרצת הגמרא:
אמר רב אשי, הכי קאמר, ובלבד שלא ידמה ללמוד דבר מדבר
במפורש, כגון ללמוד טרפות הריאה מטרפות הכבד, שמצינו
שאינם דומים זה לזה, שמה שמטריף כאן אינו מטריף שם וההיפך,
זה מפני שאין חיות האיברים שוה, דתניא בברייתא, אין אומרים
במפרשות זו דומה לזו, ואל תתמה על כך, שהרי הותרה לבהמה
מקנא, לצד הרחוק מן הגוף, כגון בצומת הגידין, ומתה בכך, והלכך
נחשבת טריפה בחתיכה זו, ואילו הותרה מקנא, למעלה מצומת
הגידים עד העצם, שהוא יותר קרוב לצד הגוף, ויתרה – אינה
מתה בכך, אף שמקל וחומר היינו אומרים שאם למטה מזה מתה
כל שכן למעלה מאותו מקום, והרי לך שאין ללמוד דבר מדבר
בענייני טריפות.
הגמרא מביאה את הוראתו של רבי יוחנן לתלמידיו אימתי לסמוך
על דבריו: אמר רבי אמי לרבי יוחנן, כי אמר לן מר – כאשר
אומר לנו רבינו שהלכה כפי – שכך היא ההלכה, האם נעביר –
נעשה מעשה על פי הוראה זו. אמר לו רבי יוחנן, לא תעבירו – לא
תעשו מעשה על סמך דברי, עד דאמינא – עד שאומר לכם הלכה
למעשה.
הגמרא מביאה את הוראתו של רבא לתלמידיו כיצד לנהוג בשיש
להם קושיא על דברים שפסק: אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא
בריה דרב הושע תלמידיו, כי אתי פסקא דדינא דדין למיכבו –
כאשר יבוא פסק דין, שכתבתי ונתתי לאדם להיות ראה בידו,
וחיותו ביה פירקא – ויש לכם קושיא על פסק זה, לא תקרעוהו
לבטל דברי, עד דאתיתו לקמאי – עד שתבואו אלי ותשאלוני, ואז
אי את לי מעקא – אם יש לי תשובה להצדיק את מה שפסקתי,
אמינא לבו – אומר לכם, ואי לא – ואם לא אמצא תשובה, הדרנא
בי – אחזור בי. ואילו אם תמצאו קושיא על פסק זה לא תחר מיתה –
לאחר שאמות, ואין אתם יכולים לשאלני, לא מיקרע תקרעוהו
ומנמר נמי לא תגמרו מיניה – אל תקרעו את פסק זה אולם גם לא
תלמדו לדון ממנו, וכפי שאבאר. לא מיקרע תקרעניה – אל
תקרעוהו, משום דאי הואי הך דלמא הוה אמינא לבו מעקא –
משום שאם הייתי בחיים שמא הייתי משיב לכם על שאלתכם,
ואף שעתה אין בידכם תשובה, אך שמא גם אתם תמצאו יישוב
לקשייתכם,

מה תלמוד לומר – מה בא ללמדנו הפסוק (דברים כא טז) 'לא יוכל
לבקר', שממנו למדים שאינו יכול לשנות את נחלת בנו הבכור,
ולמה הייתי סבור שיכול הוא לשנות. מבארת הברייתא: לפי
שנאמר שם בתחילת הפסוק, 'והיה ביום הנחילו את בניו', וממנו
למדים שיכול הוא לשנות את נחלת בניו ולהעביר מזה לזה
וכאמור לעיל (ע"א), שיכול הייתי לומר כן גם על בכור, והלא דין
הוא – והרי יש לדרוש כן מקל וחומר, ומה פשוט שפסה בחו שנומל
את חלקו בירושת אביו, גם גנבס הראוי לבוא אחר מיתת האב,
כגון נכסים שירש אחר מותו, בגמחות – כמו שהוא נוטל חלק
בנכס שהוא כבר ביד האב כשמת, ובכל זאת התורה נתנה רשות
לאב להנחיל את נכסיו ולהעבירם מהפשוט לכל מי שירצה מבניו,
ואין מועיל לו מה שיפה כוחו בראוי, ואם כן, בכור שהורע בחו
לעומת הפשוט, שאינו נומל פי שנים גנבס הראוי לבוא לאב לאחר
מותו בגמחות – כפי שהוא נוטל בנכס הנמצא אצל האב בשעת
מיתתו, האם לא כל שכן – האין זה קל וחומר שודאי שיכול האב
לשנות את ירושתו ולהעבירה לאחרים. תלמוד לומר – לכך נאמר
הפסוק 'לא יוכל לבקר', ללמד שאף על פי שהורע כח הבכור מכח
הפשוט לענין ראוי, בזה יפה כחו הימנו שאין האב יכול לשנות את
חלקו של הבכור.
הברייתא דנה למה הוצרך הפסוק 'והיה ביום הנחילו' ללמד
שיכול הוא לשנות את ירושת בנו הפשוט. שואלת הברייתא:
ויאמר רק 'לא יוכל לבקר', ללמד שאינו יכול לשנות את ירושת
הבכור, מה תלמוד לומר – ומדוע הוצרך הכתוב לומר גם 'והיה
ביום הנחילו את בניו' ללמד שיכול הוא להעביר את נחלת הפשוט
ולשנותה, הלא יש לדייק זאת ממנה שאמרה התורה 'לא יוכל
לבקר', שמשמע אבל את חלק הפשוט יכול הוא לשנות. מבארת
הברייתא: שיכול הייתי לומר, והלא דין הוא – וקל וחומר הוא, ומה
בכור שהורע בחו – שמעלתו פחותה מפשוט, בכך שאינו נומל
בראוי בגמחות, וכמו שפירשנו למעלה, ובכל זאת אמרה תורה
'לא יוכל לבקר' שאין יכול לשנות את חלקו, פשוט שפסה בחו,
שנומל בראוי בגמחות, וכאמור לעיל, לא כל שכן – האין זה קל
וחומר שאינו יכול לשנות את חלקו. תלמוד לומר – לכך נאמר
הפסוק 'והיה ביום הנחילו את בניו', ללמד שהתורה נתנה רשות
לאב להנחיל לכל מי שירצה.
הגמרא דנה אודות פסק ההלכה במחלוקת זו: אמר רבי זריקא אמר
רבי אמי אמר רבי חנינא אמר רבי, הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. אמר
רבי אבא לרבי זריקא, לא נאמר בשם רבי שאמר שכן הלכה,
אלא הורה איתמר – נאמר, שהורה רבי במעשה מסוים לנהוג כפי
שעולה מדברי רבי יוחנן בן ברוקה.
הגמרא מבארת את מחלוקתם. מבררת הגמרא: קמיפלגי –
במה נחלקו אם אמר שכן הלכה, או שהורה כן. מבארת הגמרא:
מר – רב זריקא סבר, הלכה שאמר החכם צדיקא לסמוך עליה,
מאשר על הוראה לעשות, משום שבהוראה יתכן שהיו טעמים
אחרים להורות כן, וכן כאן יתכן שלא פסק כן משום שהלכה כרבי
יוחנן בן ברוקה. ומר – רבי אבא סבר, מעשה שעשה חכם הוא דבר
רב וגדול לסמוך עליו מאשר אם רק אמר שהלכה כן, שאם אמר
הלכה לבד יש לומר שדרך לימודו אמרה ולא דקדק בדבר, ואילו
אם הורה לעשות ודאי דקדק בכך היטב.
הגמרא מביאה ברייתא המלמדת באיזה אופן ניתן ללמוד מדברי
חכם: תנו רבנן, אין למדין הלכה לא מפי תלמוד – דברים שאמר

לימוד התורה לא יהיה באופן שטחי, אלא באופן של הבנה והשגה.